

Gárdián Zoltán

„Sört kerítünk rá”

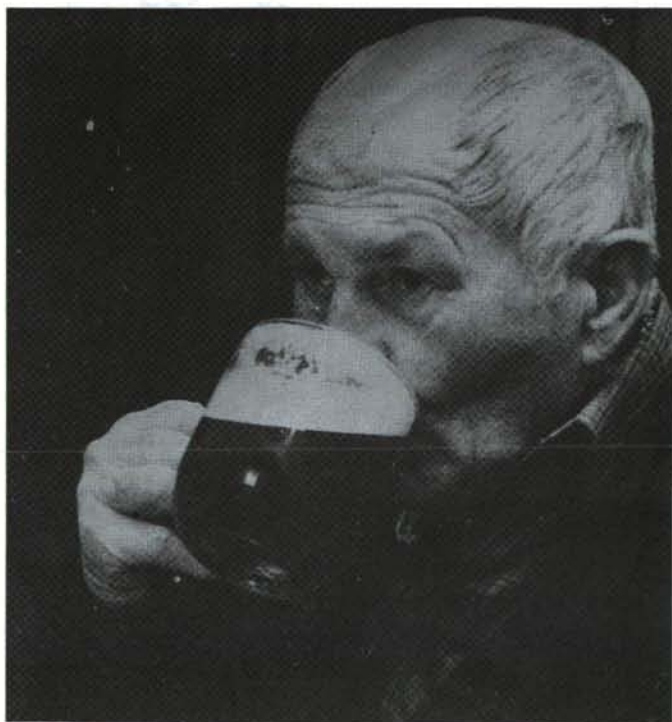
Az enigmateremtő

– Emlékképek Bohumil Hrabalról –

Érvényesítheti-e az írónak, művésznek, gondolkodónak életművét halála? Véleményem szerint, igen. Gondoljunk csak Szókratész méregpoharára, Giordano Bruno máglyájára, Morus Tamás pallosára... vagy Bohumil Hrabal halálára, ahogy galambokat etetve kizuhan egy kórház 5. emeleti ablakából... Ez a halál tipikusan hrabali, nem tudjuk, hogy sírva ne vessünk vagy nevetve sírjunk... Elbizonytalanít bennünket, mint oly sokszor tette azt az olvasóval művei olvasása közben... Gondoljunk csak Milos halálára a Szigorúan ellenőrzött vonatok című kisregényben és/vagy filmben... Hrabal a halálával egy újabb enigmát teremtett, gyarapította rejtélyeinek számát... Üresek lesznek nélküle a prágai sörözők, hiányozni fog a nagy öreg, aki egész estéken át képes volt szórakoztatni társaságát „kocsmái történeteivel”... Űlt az Arany Tigrisben, elnézte a vendégek arcát és igen, semmi halandzsa, semmi kocsmai duma, ez a kiabálástól hangos kocsmá valószínűségi kis egyetem, ahol a sör hatására az emberek olyan történeteket mesélnek el, melyek sebet ütnek a lelkeken és a fejek fölött, cigarettafüst formájában az emberi élet abszurditásának és csodálatra méltóságának kérdőjele lebeg...

Hrabal hősei otthonosan mozognak mind a hétköznapi megsemmisítő mecha-

nizmusában, mind pedig a rejtett sors-örvényeken... Szereplői a cseh kisemberek; forgalmisták, acélmunkások, ügynökök, pincérek, sörgyári munkások, „Pepin bácsik”... Ő maga is rengeteg foglalkozást kipróbált, míg megjelenhetett az első műve nyomtatásban (*Gyöngyszem a mélyben*, 1963)... 49 éves koráig volt többek között vasúti pályamunkás, raktáros, kladnói vasmunkás, papírhulladék-csomagoló, távírász, forgalmista, díszletező, jegyzőgyakornok, tisztviselő és ügynök... Az írásaiból kiderül, hogy szenvedélyes szakértője a labdarúgásnak, autó- és motorsportnak, a prágai és Prága környéki sörözők, csapszékek söntéseinek,

Legnagyobb öröm...

„Sört kerítünk rá”

otthonosan mozog a munkásszállók vaságyai között, de nem érzi magát idegenül a templomi sekrestyében sem... Több rendszer avatott ismerője a monarchiától egészen a mai demokratikus Csehorszáig... Átélt a német megszállást, a II. világháborút is... Ebben az időben forgalmista volt Kostomlatyban... A forgalmista tanfolyamon minden szöveges tételből megbukott... Mikor aztán a pálya mentén vezette a vizsgabizottságot, letérdelt a sín mellé, ám előbb gondosan a földre terítette a zsebkendőjét, nehogy bepiszkolja egyenruháját, a fülét a sínre szorította, és ekképpen szólott: „A 804-es számú vonat épp most haladt át Kamenný Zbozin.” Mindenkinél elállt a lélegzete... A vizsgabiztos kérdezi: „Hol tanulta ezt?” – A válasz: „Az amerikai westerneket láttam...” – A vizsgabiztos úgy vélte, jobb forgalmista válik belőle, mert vigyáz az egyenruhájára... Pedig nagy szerencse, hogy egyáltalán még élt ekkor... Még meg sem született s már bővelkedett az „élete” izgalmakban... Az anyja leányanya volt... Mikor Hrabal hirtelenhagú nagyapja tudomást szerzett erről, nemes egyszerűséggel kivonszolta lányát az udvarra, azután hozta a vadászpuskáját és ráüvöltött... „Térdelj le, le foglak löni!...” – De aztán kijött a bölcs nagymama és odaszólt nekik... „Hagyjátok már abba, gyertek enni, mert kihűl az étel!...” – Így történhetett meg, hogy 1914 március 28-án fiúgyermék jött a világra, akit Bohumilnak kereszteltek el... Történt mindez Brno-Zdidenicében... A sportrovatok aznap közölték az örömteli hírt, hogy az S. K. Slavia visszavágó mérkőzésen 2-0 arányban legyőzte a Tepliker F. C. 1903-

at... A Nemzeti Politika délutáni kiadása pedig a következő cím alatt közölt cikket: „A tanárképző seminaristák megkínózták az igazgatót”... – Hároméves korától a polnói sörgyárban élt, ahová anyja Frantisek Hraballal kötött házassága után költözött... A háború után a nymburki sörgyár lett az otthona... Itt kezdett el iskolába járni... 1924-ben felbukkan itt nagybácsija, Pepin...

„Az én igazi apám Pepin bácsi volt. Örök-ké ott ült nálunk és mesélt, tele volt történetekkel. És ahogy ott ült az asztalnál, hát csak a plafont bámulta, és látta ott fenn amit épp mesélt. Csak azt mondta el amit látott. Közben újra és újra ismételte magát, de azért utánozhatatlan volt. Tisztára megszállottja volt a történeteinek, és újra és megint leolvas-

Ma remekmű születik

ta őket onnan a plafonról, mi meg fetrengtünk a röhögéstől"... – Köztudott volt róla, hogy szeretett a söntésekben, a konyákban üldögegni, figyelve a beszélőket... az iskolában a tanárai és iskolatársai idegeire ment. A kávé ecettel itta, és sörrel öblítette le a mákosbuktát. Középkorban korábban megbukott – csehől... az elsőt és a negyediket ismételnie kellett, így aztán két évvel meghosszabbította az ifjúságát... A gimnázium elvégzése után jogi diplomát szerzett... A harmincas évek második fele nemcsak a jogi tanulmányok kezdetét jelentette számára: „Ahogy elmúltam húsz éves, megroppant a tudatlanságom szilárd pallója, és ekkor meg úgy belehabarodtam az irodalomba és a képzőművészetbe, hogy az olvasás, a szemléltetés, a tanulás volt a hobbim...” – Ekkor kezdett el írni a nymburki sörgyár Underwood márkájú írógépén... Először verseket írt, majd a szürrealizmuson át vezetett az útja a prózáig. Megteremtí a saját írói technikáját melynek elemei a „kocsmai duma”, az anekdota, a kollázs és a szabad asszociáció, ez teszi lehetővé, hogy az olvasó tudata parttalanul áramoljon olvasás közben... „Az én istenem Dionüszosz... az emberré lett vidámság, egyházatyám Szókratész, az ironikus... az egyszülött fiú pedig Jaroslav Hašek, a kocsmai történetek feltalálója... aki emberszággal tette emberivé a próza-mennyeket, az írást a többiekre hagyva.” – ... Hrabal a valóságban megélt anyagot az egzisztenciális szférából a komédia szférájába viszi át, az empirikus tényeket, eseményeket a groteszk, a mítosz, az álom világába... A műveiben a tragi-

kus elem mellett mindig ott van a komikus elem is, és mindig ezzel bizonytalanítja el a befogadót... a tragédiát ugyan feloldja, de a nevetés nem felszabadult, hanem gondolatébresztő... A tragikum csak az állandó normák felől mutatkozik meg, míg a mindennapok oldaláról mindez csak nevetéses... Hrabal abszurditása nem lesújtó, tragikus és súlyos, amely mindent elpusztít és kietlenné tesz, annál sokkal több, benne van az ember iránti rokonszenv és a hit az életerő csodatévő erejében, mely értelemmel tölti meg az élet legtragikusabb dolgait, sőt az élet egészét is... Hrabal a szépséggel nem az illúziót állítja szembe, hanem az ember iránt érzett rokonszenvét és a barátság mítoszat... bár vannak akik nem ezt érzik ki műveiből... Hrabal egyszerre botrányos és rajongott szerző... – „Maga disznó, aki mindig azokat a situációkat keresi, amelyekben aztán kiélheti perverz nemiségét.”... – „Ujjongtam olvasás közben. Már régen nem éreztem a szívem táján ilyen melegséget.” ...

– „Elegünk van Hrabalból – ez a tisztességes emberek jelszava.”... – „Ha valaki úgy int az ember felé, mint maga, akkor az a tudat, hogy akad aki velünk érez, könnyebbé teszi a fájdalom elviselését.” – ... A nagy mesélő már nincs köztünk... üresek lesznek nélküle a kocsmák, a kocsmái történetek... Őhelyette most már a művei beszélnek... – „A világba és a játszói életbe ifjú emberként léptem ki, akinek, ha le akarta fésülni azt az ágaskodó, sűrű haját, hát egy maroknyi brillantint kellett ráloccsantania... és most öregúrként végzem, kopaszon és könyörtelen ráncokkal a szám körül, az ember végső dolgairól elmélkedem, az utolsó állomásról, ami szintúgy játék, kilövő állás, amely az előttem voltak körpályájára röpít fel. De ez is csak játék, semmi több mint fölösleges játék, eszeveszett és csip-csup és ostoba...”

P. S.

Hrabal gyakran biggyesztett történeteinek utóiratot: néha valóságosat, néha fiktívét. Néha egyszerűen csak így folytatta a történetet... Minden év február 3-án meg fogok emlékezni Bohumil Hrabalról, mivel mással, ha nem egy hideg, gyöngyöző falú korsó sörrel... Sört kerítünk rá!...

Ajánló irodalom

- ☞ Bohumil Hrabal: Zsebcserek – interjúregény. Kalligramm Könyvkiadó, Bp., 1986.
- ☞ Bohumil Hrabal: Miért írok? in: Nagyvilág 1987/6. 828–835. o.
- ☞ Bohumil Hrabal: Véres történetek és le-

gendák. Európa Könyvkiadó, Bp., 1989.

- ☞ Bohumil Hrabal: Kocsmái történet. in: Nagyvilág 1987/6. 835–842. o.
- ☞ Grendel Lajos: A legnépszerűbb cseh író. in: Irodalmi Szemle, 1986/7. 615–629. o.
- ☞ Tordai Zádor: A pillangó és az ember. in: Holmi 1990/3. 325–333. o.
- ☞ Varga Attila: Hrabal arcai (interjúkötet). Európa Könyvkiadó, Bp., 1995.
- ☞ Varga György: A realista világámitó – Bohumil Hrabal hetvenéves. in: Nagyvilág, 1984/4. 574–583. o.
- ☞ Varga György: Az író megszületik. in: Életünk, 1983/3. 242–248. o.

Bohumil Hrabal magyarul megjelent művei:

- ☞ Bambini di Praga 1947 (1965);
- ☞ Táncórák idősebbeknek és haladóknak (1969 és 1993);
- ☞ Tükrök árulása (1977);
- ☞ Sörgyári capriccio (1979);
- ☞ Díszgyár (1981);
- ☞ Gyöngéd barbárok (1986);
- ☞ Véres történetek és legendák (1989);
- ☞ Harlekin milliói (1990);
- ☞ Zsebcserek (1992);
- ☞ Házimurik (1992);
- ☞ Levelek Aprilkának (1992);
- ☞ Vita Nuova (1993);
- ☞ Foghíjak (1994);
- ☞ Ófelsége pincére voltam (1995);
- ☞ Skizofrén evangélium (1996).

